

UVEREJNENÉ: 25.10.2012

Časopis ŽIVOT

Chýbajú darované telá

Anatómovia už dlhšie varujú: „Ľudských tiel na študijné účely je žalostne málo, potrebujeme ich viac!“ Problémy majú všetky ústavy anatómie na Slovensku. Otvorene o tom rozpráva i prednostka Ústavu anatómie UPJŠ LF profesorka DARINA KLUCHOVÁ.

Pitvu musia absolvovať všetci medici, aby sa dôkladne oboznámili s ľudským telom, a tak i vďaka nej dokázali správne diagnostikovať a liečiť. Ani po niekoľkých storočiach sa na tomto postupe nič nezmenilo. Žiadne 3D makety totiž nedokážu nahradiť skutočné ľudské telo. Lenže, kde sa berú telá na pitvanie? Táto pre mnohých morbídna téma je zahalená rúškom tajomstva, jedno je však isté, že tiel je málo.

„Podobné problémy majú všetky ústavy. Často o tom s kolegami rozprávame. Sú krajiny, kde majú ešte menej darcov ako my. Napríklad Taliani alebo Turci. Na istej veľkej tureckej univerzite si vraj musia vystačiť len s tromi vhodne pripravenými telami za semester. U nás je to spojené asi aj s katolíckou výchovou, ktorá je v Taliansku ešte silnejšia, a v moslimskom svete je táto téma ešte viac tabu. Naopak, v USA a Anglicku sú už ľudia uvedomelejší a nebránia sa darovať svoje telo po smrti na lekárske a vedecké účely. V týchto krajinách je darcovstvo na vysokej úrovni, a tak majú kadáverov dostatok,“ vysvetľuje profesorka Kluchová.

Bez nácviku v pitevni to nejde

Študenti získavajú zručnosti pitvou na mŕtvych telách darcov. V košickom ústave anatómie len za jeden semester potrebujú 20 až 25 kadáverov. „Aj keby sme ich mali dvojnásobok, vedeli by sme ich zužitkovať,“ prízvukuje profesorka. *„Práve nácvik potrebných zručností v pitevni môže mnohokrát zachrániť život pacientom. A študijné pitvy sa môžu uskutočniť len vďaka telám nebohých ľudí - tzv. kadáverom. Ľuďom, ktorí ešte za života súhlasili s tým, že poskytnú po smrti svoju telesnú schránku na študijné účely. Pochopenie pre takúto myšlienku však má menej ľudí, než by sme potrebovali. V západných krajinách sa správnou propagáciou tejto témy dosiahlo, že nemálo ľudí už počas svojho života podpíše súhlas s tým, aby bolo ich telo použité, a univerzity tak majú dostatok kadáverov. V našich zemepisných šírkach je táto téma zatiaľ na okraji záujmu a pre bežných ľudí je rozhodnutie darovať telo anatomickému ústavu dosť nepochopiteľné. Hoci v poslednom období sa mi zdá, že osveta funguje už aj u nás, najmä medzi mladými ľuďmi, a mnohí z nich sú rozhodnutí svoje telá po smrti darovať. Treba si tiež uvedomiť, že telo darcu vo forme kadáveru sa k nám dostane až rok po smrti. Toľko totiž trvá dôkladné zakonzervovanie vo formaldehyde,“* dodáva profesorka.

Ľudské telo sa nedá nahradiť

Dokonalá znalosť ľudského tela sa nedá získať z učebníc ani počítačových programov, iba v pitevni na mŕtvych telách, ktoré slúžia v ústavoch anatómie najmä ako praktická učebná pomôcka pre študentov medicíny. **„Ide najmä o pohmat. To znamená, že študent si môže na orgány siahnúť a zistiť, ako sú v tele uložené, ako sa pri dotyku správajú. Vlastnoručne ohmatávajú telo a orgány a to je skúsenosť na nezaplatenie. Žiadna moderná technológia toto nahradiť nemôže. Máme perfektné knižky, videoprogramy, počítačové aplikácie, ale nikdy to nie je to, čo sa môžu naučiť s reálnym ľudským telom.“**

Občas sa stane, že na darcov si spomenú ich pozostalí. **„Napríklad zavolajú, že im pred rokom umrela mamička a teraz si ju chcú pripomenúť. Vedia, že telo mamičky je ešte tu, a my im vtedy ešte raz poďakujeme. A to ich uspokojí, lebo vedia, že ich príbuzná urobila niečo užitočné i po svojej smrti.“**

Prevládajú ekonomické dôvody

Prečo vlastne ľudia darujú svoje telá na vedecké účely? Podľa slov profesorky Dariny Kluchovej sú to najmä ekonomické dôvody. „Darcovstvo je síce bezplatné, čiže za darovanie tela nezískate žiadnu finančnú odmenu, ale odpadáva platenie za pohreb. Ústav anatómie dá telá dôstojne spopolniť so všetkou pietou a sú uložené v urnových hájoch. V poslednom období si všímame, že ľudia o niečo viac začínajú o svojom tele uvažovať i z altruistického hľadiska. Chcú ho odovzdať, aby boli aj po smrti užitoční, alebo z vďaky k lekárom, ktorí ich liečili.“ Priznáva tiež, že hoci sa zdá, že tiel pre medikov je ešte dostatok, čím ďalej tým viac vzrastá potreba tiel pre lekárov. „Usporadúvame workshopy, kde potrebujú trénovať nové postupy transplantácie či na záchranu končatín napríklad pri autohaváriách. Takýmto spôsobom si môžu naštudovať správnu techniku práve na darovaných telách. A čo je najdôležitejšie, sú potrebné najmä pre anesteziológov. Len na skutočnom ľudskom tele si dokážu presne nacvičiť techniky vpichu ihly, ozrejmiť si, kde sa nerv nachádza, cez aké tkanivá sa k nemu dostanú či ako obídu cievy a iné štruktúry. Oni rozhodujú pri operáciách o anestézii a nesmú sa pomýliť.“

Slováci sú dosť konzervatívni a svoju úlohu zohráva i náboženské presvedčenie. Najmä staršia generácia nechce pripustiť, že by telo mohlo skončiť inak ako pochované v zemi na cintoríne. **„Mladí ľudia už rozmýšľajú inak. Stalo sa mi, že za mnou prišla mladá dievčina, ktorú som považovala za študentku, a prejavila záujem o to, že po smrti daruje svoje telo. Je to veľmi pekné gesto, ale priznajme si so všetkou vážnosťou, že konkrétne táto deva má pred sebou ešte niekoľko desiatok rokov života,“** hovorí profesorka Kluchová. Momentálne im chýbajú najmä darcovia vo vyššom veku. **„V minulosti sme využívali na výučbu predovšetkým nevyzdvihnuté telá ľudí, ku ktorým sa po ich úmrtí nikto neprihlásil. Išlo o obyvateľov domovov dôchodcov či sociálnych ústavov, ktorí buď nemali blízkych príbuzných, alebo sa o nich nezaujímal, a tak skončili u nás. Teraz to už nie je možné. Zákon to nedovoľuje. Môžeme použiť telo len toho, kto za života súhlasil s darovaním. To si v našom ústave vážime ako vysoko šľachetný čin a správame sa preto k telám so všetkou úctou, ktorá im prináleží. Naši zamestnanci k nim pristupujú s pietou a rovnako zaručujeme aj dôstojné správanie k telám zo strany študentov. Samozrejmosťou je aj úplná anonymita totožnosti darcu,“** zdôrazňuje prof. Darina Kluchová.

Pieta pre mŕtvych

Na úctu k ľudským schránkam anatómovia zvlášť dbajú. „Máme na katedre takú tabuľu, kde počas Sviatku všetkých svätých zapalujeme sviečky a vzdávame im úctu. Okrem slovenských študentov tu máme i zahraničných a práve tí to prežívajú veľmi emocionálne. Stoja pred tou tabuľou a slzy im tečú po tvári. Mnohí z nich sa i modlia. Slovenskí študenti skôr pomlčia, postoja a zamyslia sa.“ Telá darcov nie sú na jedno použitie, medici a lekári s nimi pracujú niekoľko rokov. „Na výučbu študentov je to šesť až deväť rokov. Zaobchádzame s nimi opatrne, ale niektoré štruktúry sa porušia skôr, iné neskôr. Závisí aj od stavu, v akom telo bolo. Keď bolo napadnuté nejakou chorobou, tak je krehkejšie.

Hoci v podstate zdravý nezomrie nikto.“ Kadávery, ktoré používajú lekári, sa opotrebojú skôr. „Pri nácvikoch operácií musia ísť až do najhlbších štruktúr, a tak je len pochopiteľné, že telá vydržia menej. Jednému napríklad poskytneme jednu končatinu a tá už je preč. Alebo im poskytneme brušnú dutinu, a tak už to telo pre medikov nie je úplné.“

Prvýkrát v pitevni

Neraz sme vo filmoch zo študentského prostredia videli, ako medici pri pitvách odpadávajú a sú otrasení. Nezabudnuteľné scény z prostredia výučby anatómie sú vo filme Ako básnici prichádzajú o ilúzie. Je to tak aj v skutočnosti? Na jednu pitvu sme sa boli s profesorkou Kluchovou pozrieť. Študenti sa skláňali nad pitevným stolom, pozorne počúvali pedagóga a opatrne rezali do tela. Nebadali sme na nich strach a ani miestnosť nebola pochmúrna, ale dobre osvetlená. „Áno, ľudia majú rôzne predstavy a je to pochopiteľné. Mŕtve telo na človeka pôsobí a práve týmito otázkami som sa zaoberala na Univerzite v Cambridgei, kde som vyučovala jeden semester, a celý jeden akademický rok som učila na univerzitách v San Franciscu a v Berkley. Tam som videla, že etika je mimoriadne dôležitá, a zaoberali sme sa i tým, ako to vníma samotný študent. Jasne to vidieť aj u našich študentov. Keď prvýkrát prídu na takúto hodinu, tak najprv vidia len kadáver zakrytý plachtou. My im vysvetlíme, čo ich čaká. Moja skúsenosť je, že keď odhalím plachtu, tak všetci študenti bez výnimky podvedome odstúpia a ostávajú mlčky stáť. Najprv som nečakala takúto reakciu, ale zisťujem, že je to každý rok stále tak isto. Dám im určitý čas, aby sa vnútri s tým, čo vidia, vyrovnali. Oni ešte chvíľočku váhajú, boja sa priblížiť.“ Kým sa študenti s týmto emocionálnym zážitkom vyrovnávajú, anatómovia im vysvetlia, že len vďaka darcom tiel majú možnosť učiť sa, a preto im patrí veľká vďaka. „V duchu nech im povedia, že ďakujem a prepáč, a to potom ostáva v nich. Dbám o to, aby etiku dostali do seba už na prvých hodinách,“ vysvetľuje profesorka.

Nemiestne žartovanie ako obrana

Je pravda, že mnohí darcovia majú obavy aj z toho, aby sa s ich telom nezaobchádzalo vulgárne a nerobili sa žarty. Dehonestujúce konanie zo strany študentov sa podľa slov profesorky Kluchovej nevyskytuje. Prísne dbajú na etické zásady, no občas predsa len študenti nemiestne zažartujú. **„Najmä niektorí chlapci mali nevhodné reči a robili si zo všetkého ‚srandu‘. Najprv ma to trápilo, ale potom som si uvedomila, že to je ich obrana a vyrovnávanie sa s vlastnou emocionalitou. Tým zakrývajú to, že sú plní emócií. Takže teraz to robím tak, že dopredu im poviem, že nie sú vhodné žiadne poznámky, žiadne úsmevy, a vyzvem ich, nech radšej trochu postoja a zamyslia sa, a až keď**

budú pripravení, nech prídu k telu. A oni si to uvedomia a už sa nepotrebujú takto predvádzať. Pochopia, že im rozumieme, vieme, čo sa v nich odohráva.“

Ako darovať telo

Darovať svoje telo je jednoduché - stačí spísať príslušné vyhlásenie a dať ho overiť notárom. Telo, samozrejme, musí spĺňať podmienky zdravotného charakteru - nesmie byť infikované nebezpečným prenosným ochorením, napríklad vírusom HIV či tuberkulózou. Darované telo je po smrti darcu prevezené do ústavu anatómie, kde sa začne používať až po niekoľkomesačnej konzervačnej príprave. Po použití telesných ostatkov na študijné a vedecké účely sa ústav postará o ich kremáciu.